

УДК 78.071.1(477)Рев:78.072(477)Горд

*Ірина Сікорська*  
(Київ)

## ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ЛЕВКА РЕВУЦЬКОГО В НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ МИКОЛИ ГОРДІЙЧУКА

Понад 40 років головним дослідником творчості Л. Ревуцького в Україні був доктор мистецтвознавства, професор, завідувач відділу музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України Микола Максимович Гордійчук. Про його музикознавчий доробок у цій галузі йдеться в пропонованій статті.

**Ключові слова:** ревуцькознавство, М. Гордійчук, музикознавчий доробок.

Свыше 40 лет главным исследователем творчества Л. Ревуцкого в Украине был доктор искусствоведения, профессор, заведующий отделом музыковедения ИИФЭ им. М. Ф. Рильского НАН Украины Николай Максимович Гордейчук. О его музыковедческих исследованиях в этой области идет речь в данной статье.

**Ключевые слова:** ревуцковедение, Н. Гордейчук, музыковедческие исследования.

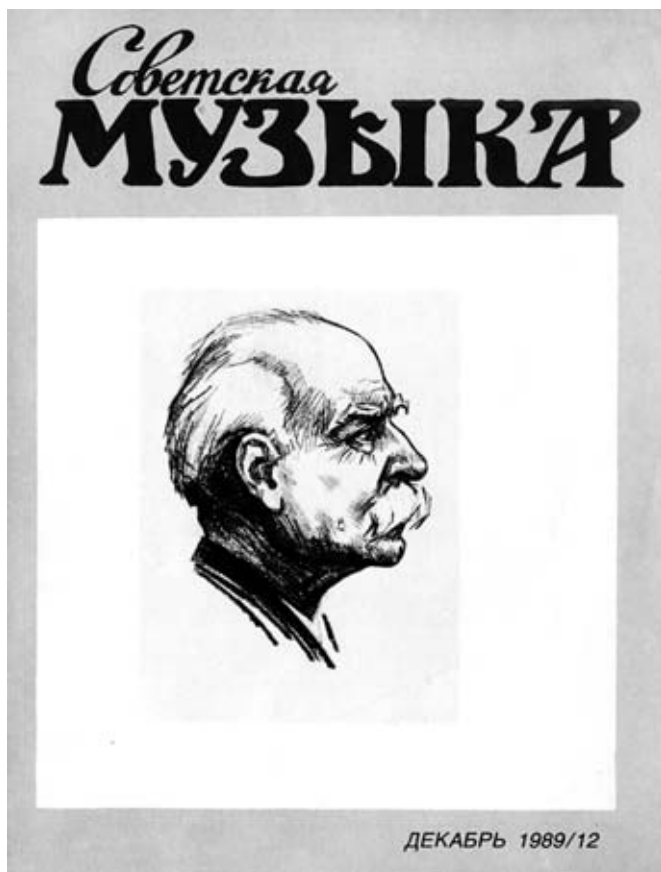
Mykola Maksymovych Hordiychuk, a doctor of art studies, professor, the head of the musicology department of M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, NAS of Ukraine, was the main specialist of Revutskyi's studies for more, than 40 years. This article is about his musicologist researches.

**Keywords:** Revutskyi's studies, M. Hordiychuk, musicologist researches.

Понад сорок років провідним дослідником творчості Л. Ревуцького в Україні по праву вважався фундатор українського музикознавства, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Микола Максимович Гордійчук (1919–1995). Майже чотири десятиліття поспіль він перебував в авангарді української музикознавчої думки. Багато років очолюючи відділ музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Гордійчук фактично був одним з найвпливовіших керівників музичного процесу країни. Уже в 30-річному віці він визнавався (і фактично був) музикознавцем номер один в Україні та з кожним роком лише закріплювався в цій ролі.

Минуло майже два десятиліття з того серпневого дня, коли його серце зупинилося, і він відійшов у кращий зі світів у скромній ворзельській районній лікарні, але й сьогодні його науково-творча спадщина не втратила своєї актуальності й значимості. Гордійчук, фактично, першим ґрунтовно дослідив життя і творчість М. Лисенка (три перевидання), М. Леонтовича (чотири перевидання), М. Колачевського (Калачевського), П. Козицького, Г. і П. Майбород, С. Людкевича, Б. Лятошинського, А. Філіпенка, А. Штогаренка та ін. Вагомою складовою його музикознавчого доробку є дослідження творчості Левка Ревуцького, до якого він ставився з надзвичайним пієтетом і справедливо вважав «одним з найвизначніших сучасних українських композиторів».

Так, наріжним каменем кандидатської дисертації М. Гордійчука «Українська радянська симфонічна музика», захищеної в 1951 році, стала симфонічна творчість Левка Миколайовича, а саме його лірико-епічна Друга симфонія (хоча достатньо уваги було приділено й ранньому опусові композитора – тобто Першій симфонії). Слідом за В. Довженком Гордійчук справедливо назвав Л. Ревуцького «засновником українського [національного] симфонізму» і ним неначе «повіряв» здобутки в цьому жанрі інших авторів. Про що б не йшлося – цитування чи принцип обробки народної пісні, особливості формотворення, інструментування, – Гордійчук щораз повертався до Ревуцького й апелював до нього як до зразка найвищої майстерності. Наведу лише



*М. Маловський. Графічний портрет Л. Ревуцького (1966) на обкладинці журналу «Советская музыка» (Москва, 1989)*

було знаменною подією: Микола Максимович публічно визнавався найкращим знавцем творчості Ревуцького, а також апріорі «прилучався» до «сонму великих». Назва статті – «Народний митець» – підкреслювала провідну на той час ідею «народності в музиці». Водночас М. Гордійчук наголошував: «Вражає поєднання чистої народності з типово сучасними композиційними засобами і прийомами» [13, с. 182]. Цікаво, що одного разу співавтором Гордійчука в розлогій статті про українську музику виступив і сам Ревуцький [19], додавши своїм іменем їй авторитетності. Зрозуміло, що автором статей про братів Ревуцьких в УРЕ, своєю чергою, став М. Гордійчук [17].

«П'ятирічну хронологію» було порушено в 1966 році, коли в інститутському журналі «Народна творчість та етнографія» було опубліковано статтю «З глибин народної музики» [8] з нагоди присудження Левкові Миколайовичу Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка за Другий концерт для фортепіано з оркестром. Розглянувши етапні твори великого майстра (від «Сонечка», через «Галицькі пісні» й «Козацькі пісні» – до Другої симфонії), Микола Максимович, природно, головну увагу приділив легендарному Концертові, відзначивши «неповторність художньої образності, зумовлену глибоким перевтіленням народних пісенних зразків різних жанрів і тонким відчуттям специфіки національної ладовості» (саме на цьому висловлюванні наголосила багаторічна колега М. Гордійчука по відділу музикознавства Б. Фільц у своїй статті про нього у збірнику його пам'яті [13]. Прикметно, що в скороченому варіанті статтю М. Гордійчука про Л. Ревуцького було оприлюднено в газеті «Сільські вісті» (6 травня) під назвою «Муза Ревуцького» [12]. До певної міри з нею перегукується й наступна – цього разу вже ювілейна стаття «Джерело творчості видатного митця», де М. Гордійчук

кілька висловлювань: «У своїй творчості Л. Ревуцький ніколи не йшов за “модю”, – писав Микола Максимович. – Ніхто із сучасних майстрів української музики не зумів так глибоко перейнятися фольклором і так самобутньо перетлумачити його, як Л. Ревуцький. Для нього народна пісня – це ніби згусток самого життя, узагальнення духовно-творчої потенції покоління...» [20, с. 123]. У ювілейному для обох них 1954 році М. Гордійчук, нарешті, отримав омріяний диплом кандидата наук з московського ВАКу (чому «посприяла» смерть «вождя усіх народів»). І вперше відгукнувся про постать Л. Ревуцького «для широкого загалу» – в газеті «Вечірній Київ» [6].

Наступні друковані відгуки з'являлися, переважно, суголосно ювілеям – щоп'ять років, зокрема стаття в журналі «Вітчизна» [13], підготовлена до 70-річчя митця, посідає особне місце, тому що вийшла за двома підписами: поруч із гордійчуківським стояло ім'я багаторічного побратима й співавтора Л. Ревуцького – Максима Рильського. Таке співавторство вже саме по собі

також подав огляд творчого доробку митця, розкрив його глибину [8]. Згодом її було передруковано в його збірці «На музичних дорогах» під нейтральною, але, водночас, узагальненою назвою «Левко Ревуцький», де знову ж таки підкреслено особливості творчого методу композитора: «Ревуцький володіє дивовижним чуттям стильової природи фольклорної мелодії в усіх її виразових і структурних компонентах» [10]. До ювілею Жовтневої революції у профільному журналі «Мистецтво» М. Гордійчук відгукнувся статтею «Ода пісні» [15], повторивши її під промовистою назвою «Патріарх» у газеті «Культура і життя» [16] й проакцентувавши в назві «зовнішню» присвяту (на слова М. Рильського, присвячено Леніну). І тільки небагато втаємничених знали істину: йшлося про перервану «пісню» побратимів із розстріляного відродження («І наші імена у забутті не згинуть. Ми живемо в піснях...»). Тут мушу принагідно пояснити, що поруч із офіційними «версіями» завдяки Гордійчукові існувала так звана «паралельна» – тобто справжня історія української музики, правда, тоді лишень в усному побутуванні. Так, саме від Гордійчука я особисто вперше почула про обставини вбивства Леонтовича, про «контекст» народження пісні «Із-за гір та з-за високих», про існування Третьої симфонії Ревуцького, яку автор знищив під враженням від гонінь на музику Б. Лятошинського після лиховісної постанови 1948 року.

У світлі співдружності Л. Ревуцького з Максимом Рильським розповідав Гордійчук широкому загалові про хід опрацювання Ревуцьким опери «Тарас Бульба» [11]. Природно, що наступні ювілеї Л. Ревуцького також не оминулися (як завжди – паралельно в журналі й газеті – щоб залучити якомога більшу читацьку аудиторію та, ніде правди діти – ще й підзаробити копійчину!): «Возвышенной души полет» – так поетично називалася стаття, що вийшла до 80-річчя Левка Миколайовича в республіканській газеті «Правда України» [3], а під назвою більш узагальнюючою – «Невтомний будівничий» – у «Народній творчості та етнографії» [14]. Завдяки ж публікації варіанту статті російською мовою в журналі «Советская музыка» [4] географія читацького кола шанувальників творчості Ревуцького розширилася до меж усього Радянського Союзу.

Ще у званні кандидата мистецтвознавства (1954) М. Гордійчук мав своїх учнів-аспірантів, а з 1972 року як професор, доктор мистецтвознавства значно активізу-



**Л. Ревуцький зі співробітниками відділу музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського АН УРСР. 1-й ряд: К. Василенко, М. Загайкевич, Б. Фільц, Л. Ревуцький, М. Гордійчук, Т. Булат. 2-й ряд: А. Муха, Л. Архімович, Л. Пархоменко, К. Луганська, О. Йовса, В. Золочевський. 1964 р.**



**Авторський концерт Л. Ревуцького в Київському музичному училищі ім. Р. Глієра: Н. Шульман, В. Деряжний, П. Майборода, Л. Ревуцький, П. Сук, Б. Лятошинський. Виступає М. Кузьмін. 1949 р.**

вав цю ділянку роботи. Загалом із 1960 по 1993 роки під його керівництвом було підготовлено й успішно захищено 48 кандидатських дисертацій, виконаних співробітниками відділу й прикріпленими до відділу музикознавства. Так, під науковим керівництвом Гордійчука було написано й успішно захищено кандидатську дисертацію В. Клина «Риси фортепіанного стилю Л. Ревуцького» (1978), а в кандидатській дисертації А. Поставної «Становлення творчого метода Л. Ревуцького в 20-і роки» Гордійчук виступав офіційним опонентом.

Тут варто нагадати про щедрість душі вченого і його стратегічне мислення. Так, саме Гордійчук свого часу запропонував Валентині Кузик зібрати й підготувати до друку спогади про Л. Ревуцького, куди й сам написав дуже теплі рядки [2]. Це визначило її долю на багато років, а також долю спадщини Л. Ревуцького й відродження з небуття постаті Дмитра Ревуцького. Гордійчук ініціював публікацію монографій про Л. Ревуцького Віктора Клина – саме як композитора й піаніста [21], Михайла Бялика [1] та С. Лісецького [22], в усіх них виступивши науковим редактором та автором передмови. Він особисто редагував Повне зібрання творів Л. Ревуцького в 11-ти томах, де також був автором Передмови [5] (її було передруковано у збірнику «Музика і час» під назвою «Лев Ревуцький» [9]).

Саме Гордійчук «зісватав» з Ревуцьким Богдану Михайлівну Фільц, про що вона написала у своїй статті до згаданого вже меморіального гордійчуківського збірника: «Мені особливо приємно читати ці рядки про Левка Миколайовича Ревуцького, мого улюбленого незабутнього Вчителя, одного з найвидатніших українських сучасних композиторів, в якого я мала щастя навчатися в аспірантурі саме завдяки Миколі Максимовичу Гордійчукові. Тому я завжди згадую Левка Миколайовича з великою пошаною і теплом також як наукового керівника моєї кандидатської дисертації (на тему «Методи хороших обробок українських народних пісень у творчості українських радянських композиторів») і наставника з композиції» [23, с. 50].

Гордійчук невтомно працював над створенням звукової антології української музики. За його ініціативою було записано на грамплатівку Фортепіанний концерт Л. Ревуцького у виконанні Є. Ржанова та Державного симфонічного оркестру України під орудою Ю. Никоненка.



І наостанок – трошки лірики. Гордійчук згадував, як підгледів цікаву сценку: Левко Миколайович Ревуцький, побачивши красиву дівчину, зупинився, обернувся й довго дивився їй услід. Так... Ревуцький цінував жіночу красу, – коментував свої спостереження Гордійчук (власне, він і сам знався на жіночій красі: не випадково ж у його відділі музикознавства працювали лише справжні красуні!).

1. *Бялик М. Г. Л. Ревуцький. Риси творчості / М. Г. Бялик ; передм. М. Гордійчука. – Київ : Музична Україна, 1973. – 200 с.*
2. *Гордейчук Н. М. В нашей памяти, в наших сердцах // Лев Николаевич Ревуцкий. Статьи. Воспоминания. – Киев : Музична Україна, 1989. – С. 122–132.*
3. *Гордейчук Н. М. Возвышенной души полет // Правда Украины. – 1969. – 20 февр.*
4. *Гордейчук Н. М. Неутомимый строитель / Николай Гордейчук // Советская музыка. – 1989. – № 12. – С. 63–67.*
5. *Гордійчук М. М. [Передмова] / М. Гордійчук // Ревуцький Л. М. Повне зібрання творів : в 11 т. / Л. М. Ревуцький. – Київ : Музична Україна, 1981. – Т. 1. – С. 3–6.*
6. *Гордійчук М. М. Видатний український композитор (до 65-річчя від дня народження) // Вечірній Київ. – 1954. – 20 лют. – С. 4.*
7. *Гордійчук М. М. Джерело творчості видатного митця // Народна творчість та етнографія. – 1969. – № 1. – С. 50–53.*
8. *Гордійчук М. М. З глибин народної музики // Народна творчість та етнографія. – 1966. – № 3. – С. 17–21.*
9. *Гордійчук М. М. Лев Ревуцький / Микола Гордійчук // Музика і час. – Київ : Музична Україна, 1984. – С. 175–192.*
10. *Гордійчук М. М. Левко Ревуцький // На музичних дорогах. – Київ : Музична Україна, 1973. – С. 122–130.*
11. *Гордійчук М. М. Лунка пісня // Радянська Україна. – 1964. – 23 лют. – С. 4.*
12. *Гордійчук М. М. Муза Ревуцького // Сільські вісті. – 1966. – 6 трав. – С. 6.*
13. *Гордійчук М. М. Народний митець [До 70-річчя з дня нар. Л. М. Ревуцького] / Максим Рильський, Микола Гордійчук // Вітчизна. – 1959. – № 3. – С. 181–184.*
14. *Гордійчук М. М. Невтомний будівничий [До 100-річчя Л. Ревуцького] // Народна творчість та етнографія. – 1989. – № 12. – С. 63–67.*
15. *Гордійчук М. М. Ода пісні // Мистецтво. – 1967. – № 2. – С. 32–33.*
16. *Гордійчук М. М. Патріарх // Культура і життя. – 1967. – 13 серп.*
17. *Гордійчук М. М. Ревуцький Д. М., Ревуцький Л. М. // Українська радянська енциклопедія : у 17 т. – Київ, 1963. – Т. 12. – С. 173–174.*
18. *Гордійчук М. М. Ревуцький Д. М., Ревуцький Л. М. // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. – Київ, 1983. – Т. 9. – С. 312.*
19. *Гордійчук М. М., Ревуцький Л. М. Українська музика / Гордійчук М. М., Ревуцький Л. М. // Українська радянська енциклопедія : у 17 т. – Київ, 1965. – Т. 17. – С. 612–620.*
20. *Гордійчук М. М. Українська радянська симфонічна музика / М. Гордійчук. – Київ : Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. літератури, 1956. – 108 с.*
21. *Клин В. Л. Ревуцький композитор-піаніст / Віктор Клин ; ред. М. Гордійчук. – Київ : Наукова думка, 1972. – 238 с.*
22. *Лісецький С. Й. Лев Миколайович Ревуцький / С. Й. Лісецький ; ред. М. Гордійчук. – Київ : Наукова думка, 1989. – 184 с.*
23. *Фільц Б. М. Музичний фольклор у творчості Гордійчука / Богдана Фільц // Музична україністика: сучасний вимір : наук. зб. пам'яті М. М. Гордійчука. – Київ : ІМФЕ, 2012. – Вип. 6. – С. 46–54.*

## SUMMARY

Mykola Maksymovych Hordiychuk(1919–1995), a doctor of art studies, professor, who was rightly considered the founder of the Ukrainian musicology, was the main specialist of Revutskyi's studies for more, than 40 years. His PhD thesis *Ukrainian Soviet Symphonic Music*, maintained in 1951, was written on L. Revutskyi's symphonic works (including the Second Symphony). M. Hordiychuk's print reviews of L. Revutskyi's creativity appeared mostly to the anniversaries –

every five years, particularly in the magazines *Folk Art and Ethnography*, *Motherland*, *Art papers Culture and Life*, *Evening Kyiv*, *True of Ukraine*, etc.

Hordiychuk also wrote about cooperation of L. Revutskyi and M. Rylskyi on the editorial of Lysenko's opera *Taras Bulba*.

Thesis by V. Klyn *Features of L. Revutskyi's Piano-style* (1978) was written and maintained under Hordiychuk's scientific supervision, he was an official opponent of A. Postavna's thesis *Formation of Creative Methods of L. Revutskyi*.

He once proposed V. Kuzyk to collect and prepare for publication the reminiscences on L. Revutskyi where he wrote very warm lines himself.

M. Hordiychuk initiated the publication of monographs on L. Revutsky by V. Klyn, M. Bialyk and S. Lisetskyi, gave them a scientific editor and was an author of the preface. He personally edited the complete works by L. Revutskyi in 11 volumes, he was also the author of the preface.

Hordiychuk advised B. Filts to enter the school of Revutskyi, she wrote about that in her article.

Hordiychuk also worked to develop sound anthology of Ukrainian music. According to his initiative L. Revutskyi Piano Concerto performed by E. Rzhanov and the State Symphony Orchestra of Ukraine under the direction of Y. Nykonenko was recorded on phonograph.

**Keywords:** Revutskyi's studies, M. Hordiychuk, musicologist researches.